Szpitalne księgi pamiątkowe – między sentymentem, a historią

Damian Domżalski

Dolnośląski Szpital Specjalistyczny
im. T. Marciniaka
Centrum Medycyny Ratunkowej we Wrocławiu

Szpitalne księgi pamiątkowe – między sentymentem, a historią

Poniższy artykuł poświęcony będzie praktycznie zaniedbanej grupie źródeł historycznych, które nie tylko nie doczekały się osobnego opracowania historycznego, ale również są traktowane niejako na marginesie powagi. Księgi pamiątkowe, bo o nich będzie tu mowa w ogniu krytyki wewnętrznej obnażają sentymentalizm, nieprofesjonalne prowadzenie, liczne błędy stylistyczne, często również panegiryczny charakter, który nakazuje czujność przy uznawaniu ich treści za wiarygodne przy tworzeniu narracji historycznej.

Jednak ich liczba oraz zawartość budowana niekiedy przez całe dekady pozwala na dostrzeżenie i refleksję nad działalnością konkretnych instytucji, postaw ludzi z nią współpracujących, czy choćby znaczenia danych podmiotów w branży czy szerszym kontekście historii lokalnej.
Ten tekst poruszał będzie konkretnie zagadnienie ksiąg pamiątkowych Okręgowego Szpitala Kolejowego we Wrocławiu i DSS im. T. Marciniaka we Wrocławiu.

Księgi pamiątkowe lub księgi życzeń i zażaleń w szpitalach zdają się być już tylko echem socjalizmu, które skazane jest na zapomnienie w dobie współczesnej technologii i swoistego wstrętu do tego co przypomina minioną epokę wraz z jej negatywnymi konotacjami historycznymi. Jednak niesprawiedliwym jest ignorowanie ich treści dającej ciekawy obraz życia mikrospołeczności pacjentów i lekarzy, ich wzajemnych relacji, rozwoju konkretnych oddziałów, a niekiedy takie woluminy są skarbnicą wiedzy o węzłowych wydarzeniach w życiu szpitala i oddziału.

W ocenie Autora nie należy ich lekceważyć, gdyż stanowią podstawę do badań historii społecznej, badań nad historią grup zawodowych związanych z szeroko pojętą służbą zdrowia, a w szczególnych przypadkach stanowią istotną bazę źródłową dla biografistyki wybitnych postaci lekarzy i pielęgniarek.

Kronika Oddziału Internistyczno-Kardiologicznego Szpitala im. T. Marciniaka

Taki tytuł noszą trzy monumentalne tomy zawierające w sobie gamę źródeł poświęconych funkcjonowaniu samego Oddziału jak i prężnie działającej kadry medycznej z docent dr Ludmiłą Hirnle na czele, znaną w Polsce i Europie specjalistką w zakresie kardiologii.

Należy tu zastrzec, że ten fragment artykułu stanowi jedynie informację o istnieniu tego niezwykle bogatego źródła, które uzyska swoje osobne pełne opracowanie.

Kronika…, zaczyna się wpisem z 3 maja 1968 rok, czyli od momentu przejęcia przez docent Hirnle kierownictwa nad Oddziałem Chorób Wewnętrznych, a kończy się w roku 2000 fragmentem 21 numeru (sierpnień/ wrzesień) periodyku European Heart Journal zawierającego publikację wrocławskich kardiologów (1).

W trzech tomach znajduje się dokumentacja obrazująca *cursus honorum*, poszczególnych lekarzy, referaty jakie wygłosili podczas konferencji, fotograficzną dokumentacje z życia oddziału, pamiątki, listy, pocztówki. Każdy tom stanowi swoiste przenośne archiwum, a zachowana w nich dokumentacja już przyczyniła się do powstania publikacji: 50-lecie oddziału Kardiologicznego Dolnośląskiego Szpitala Specjalistycznego im. T. Marciniaka we Wrocławiu, autorstwa prof. dr hab. Krystyny Łoboz-Grudzień.

Kronika…, stanowi cenny materiał źródłowy nie tylko w skali Szpitala, ale i lokalnej historii Dolnego Śląska.

Księga Pamiątkowa Oddziału Chirurgii Plastycznej Szpitala Kolejowego we Wrocławiu

Oddział Chirurgii Plastycznej w OSK we Wrocławiu ma historię na tyle bogatą, że warta jest osobnego opracowania, ale w tym miejscu omówiona zostanie Księga pamiątkowa tego oddziału będąca skarbem historii lokalnej zarówno ze względu na kunsztowne wykonanie woluminu, jak i na treść, umożliwiającą historykowi na zapoznanie się z dziejami tej instytucji.

Księga podzielona jest na dwie części. Pierwszą stanowią wpisy najważniejszych ówczesnych postaci ze świata polityki i medycyny. Druga zaś zatytułowana jest „Książka uwagi wniosków" i składa się z wpisów pacjentów.

Prawdopodobnie założenie Księgi było bezpośrednio związane z podjęciem przez Oddział pełnej działalności leczniczej 10 października 1970 roku (2).

W pierwszej, nazwijmy ją, oficjalnej części; znajdują się dziewiętnaście wpisów. Pierwszego z nich dokonał 6 października 1970 roku doc. dr Józef Grenda Wiceminister Zdrowia i Opieki Społecznej, zaś autorem kolejnej adnotacji z 14 listopada 1970 roku był prof. dr Jan Kostrzewski, Minister Zdrowia i Opieki Społecznej.

Łącznie księga zawiera 19 podobnych adnotacji z lat 1970-1973. Swoje wpisy złożyli specjaliści z zakresu chirurgii plastycznej i innych gałęzi medycyny z Wrocławia i innych ośrodków w całej Polsce. Zagraniczny wyjątek stanowi autograf profesora dr Miroslava Pozniča z Belgradu (3).

Druga część księgi składa się z 56 odręcznych wpisów oraz dwóch luźnych listów umieszczonych na końcu woluminu. Napisali je wdzięczni pacjenci w latach 1984-2011.

Wśród podziękowań, najczęściej pojawiają się osoby dr Jacka Jarlińskiego (późniejszego Sekretarza Polskiego Towarzystwa Chirurgii Plastycznej i Rekonstrukcji (4)) oraz dr Marcina Wiatroszka. Poza jednym zapisem w języku hiszpańskim wszystkie sporządzono po polsku.

Sama księga jest przykładem kunsztu sztuki introligatorskiej. Karty księgi są wykonane z papieru czerpanego, przełożone cienkimi arkuszami pergaminu. Twarda okładka pokryta jest czarnym suknem z wybitym pozłacanym napisem oraz wizerunkiem wrocławskiego ratusza.

Księgi Pamiątkowe Oddziału Rehabilitacji i Toksykologii Dolnośląskiego Szpitala Specjalistycznego im. T. Marciniaka we Wrocławiu

Kolejna z omawianych ksiąg należy do jednych z najmłodszych tego typu dokumentów w szpitalu. Powstała bowiem w roku 2009 w rok po powołaniu do życia Oddziału Rehabilitacji.

Podzielona jest na trzy części: zapis informacyjny, bezpośrednie osobiste, ręczne wpisy gości lub uczestników różnych wydarzeń na oddziale i część fotograficzną (5).

Układ ten jest jednak zaburzony w toku dokonywania kolejnych wpisów na rzecz spontanicznego przyrostu treści. Zdjęcia, podziękowania i informacje przeplatają się wzajemnie. Poza odręcznymi wpisami, księga zwiera również wklejone ozdobne laurki, wydruki, karty pocztowe. Księga ta stanowi wciąż otwarty zbiór, a ostatnie zapiski pochodzą z jesieni 2022 roku.

Szczególne znaczenie humanistyczne ma to, że wpisy oddają szczere intencje pacjentów. Oczywiście można spodziewać się, że każda księga tego rodzaju pełna będzie pochwał i peanów, ale już sam krój liter stawianych nieraz z najwyższym trudem stanowi o tym, że nie skreślono ich
w ramach czczych pochlebstw.

Podobnie jak wcześniej omawiany zbiór zapisków z oddziału chirurgii plastycznej, tak i tym razem mamy do czynienia ze zdobnym woluminem podnoszącym rangę dokumentu. Księga obłożona jest w twardą okładkę obitą czerwoną skórą ze złotymi napisami.

Bodajże najmłodszą księgą pamiątkową DSS-CMR jest ta założona w 2011 roku i należąca do Oddziału Toksykologii i Chorób Wewnętrznych. Na tle pozostałych zbiorów, charakteryzuje się największym formatem, bo jako jedyna jest wykonana z arkuszy A3. Jak już zostało powiedziane, stanowi ona bardzo młody zbiór i stale dochodzą do niej nowe wpisy.

Rejestry i Księgi skarg, wniosków i zażaleń Oddziału Chirurgii Ogólnej OSK we Wrocławiu oraz Oddziału Neurologii Dziecięcej i Urologii DSS-CMR we Wrocławiu

Następną kategorią ksiąg tworzonych w OSK i DSS-CMR są rejestry zażaleń, skarg i życzeń. Trudno wyłonić ich jednoznaczną nazwę bowiem aktotwórcy pozwolili sobie w tej materii na daleko idącą indywidualność. Ich wspólnym przeznaczeniem było jednak zebranie komentarzy od pacjentów odnośnie wrażeń z ich pobytu w szpitalu. Ostatecznie te księgi spełniają podobną funkcję co wcześniej wymienione, choć z wyłączeniem partii oficjalnych.

Różnią się też formą kancelaryjną. Wcześniejsze oddziały posiadały dedykowane folia z pustymi kartami gotowymi do wypełnienia. W przypadku teraz wymienianych rejestrów; prowadzone są w odpowiednio opisanych poszytach formatu A4.

Na szczególną uwagę zasługuje najstarsza z ksiąg życzeń i zażaleń tj. należąca do Oddziału Chirurgii Ogólnej Okręgowego Szpitala Kolejowego we Wrocławiu. Składa się ona ze 184 ponumerowanych kart z czego zapisane są od nr 1 do 53.

Pierwszego wpisu dokonano w niej 1 marca 1973 roku, a ostatniego 23 listopada 2001 roku. Zapiski wykonane są w lwiej części przez pacjentów opisujących swoje perypetie, bądź skradające podziękowania lekarzom, ale dość ciekawa jest jedna notatka będąca podziękowaniem, które składa dyrektor Andrzej Ochlewski, pielęgniarkom. Zapisek jest wykonany na odwrocie biletu wizytowego z nazwiskiem dyrektora, wykonany został 23 marca, ale data roczna nie została podana. Najpewniej sporządził ją po zakończeniu jakiejś istotnej ceremonii w życiu szpitala. Poniżej jej tekst:

28. III ZWB

Droga Tereniu i Wszystkie
Panie Pielęgniarki !!

Cieszę się, że nigdy, ani dziś
- nie zawiodłem się na Was!

Tak naprawdę – jesteście „Solą
Ziemi Medycznej" !

Dzięki za dzień dzisiejszy! AOchlewski (6)

Księgi z Oddziałów Neurologii Dziecięcej i Urologii to woluminy dużo młodsze i zawierają wyłącznie wpisy ze Szpitala DSS-CMR. Wciąż stanowią zbiory otwarte i prawdopodobnie w przyszłości będą stanowiły ciekawy temat do osobnych opracowań.

Pod egidą Krasnala Szpitalnika

Czas płynie nieubłaganie, a wraz z nim przychodzą zmiany także na polu ksiąg pamiątkowych. Część z nich zmieniła swoją formę na wpisy cyfrowe, a część poszła w stronę minimalizacji.

Dzięki inicjatywie Pani Jolanty Nanowskiej, przed budynkiem DSS-CMR przy ul. Fieldorfa we Wrocławiu stanął Krasnal Szpitalnik i często można znaleźć przy nim małe książeczki, do których głównie wpisują się najmłodsi pacjenci Szpitala.

Obecnie kolekcja takich małych woluminów składa się z kilkunastu pozycji i stale rośnie, stanowiąc ciekawą alternatywę dla poprzedniczek o większych gabarytach.

Podsumowanie

Często pomijane lub niedoceniane księgi pamiątkowe oraz życzeń i zażaleń powinny stać się przedmiotem szerszych badań historycznych. Badacz uzbrojony w solidne narzędzia krytyki źródłowej jest w stanie na ich podstawie nie tylko popełnić opracowanie historyczne czy dokonać ich edycji; ale z pewnością będzie potrafił umiejętnie wykorzystać je jako materiał do badań biograficznych, historii lokalnej lub jeszcze węższej historii konkretnych instytucji.

Znakomitym uzupełnieniem wiadomości uzyskanych na drodze takiej kwerendy będą zapewne wywiady pogłębione swobodne z aktotwórcami, którzy zapewne znają cały proces powstania woluminu i mogą uzupełnić źródła pisane osobistymi relacjami tzw. historią mówioną coraz popularniejszą w ostatnich latach.

Autor ośmiela się wyrazić głośno nadzieję, że szeroko pojęta archiwistyka medyczna stanie się niebawem docenioną gałęzią nauk pomocniczych historii, a istniejący w niej potencjał należycie wykorzystany.

---
1 - European Heart Journal, Journal of the European Society of Cardiology, August/September 2000, Volume 21, ss. 98 i 138.
2 - T. Myczkowski, Rys historyczny Oddziału Chirurgii Plastycznej Okręgowego Szpitala Kolejowego we Wrocławiu, [w:] Jubileusz 30-lecia Szpitala Kolejowego we Wrocławiu, praca zbiorowa, Wrocław 2000, s. 40.
3 - Księga Pamiątkowa Oddziału Chirurgii Plastycznej Szpitala Kolejowego we Wrocławiu, brak paginacji i sygnatury.
4 - Ibidem., s. 42.
5 - Księga Pamiątkowa DSS im. T. Marciniaka, Oddział Rehabilitacji, Wrocław 2009, napis w preambule, brak paginacji i sygnatury.
6 - Zachowano pisownię i układ jak w orginale

DOLNOŚLĄSKI SZPITAL SPECJALISTYCZNY IM. T. MARCINIAKA
- CENTRUM MEDYCYNY RATUNKOWEJ
ODDZIAŁ NEUROLOGII DZIECIĘCEJ
NDZ 73 REJESTR SKARG I WNIOSKÓW
2017
POCHWAŁY MILE WIDZIANE
WROCŁAW
Kronika
Księga Pamiątkowa
Książka życzeń i zażaleń chir. ogólnej
KSIĘGA PAMIĄTKOWA
ODDZIAŁU CHIRURGII PLASTYCZNEJ
SZPITALA KOLEJOWEGO
WE WROCŁAWIU
KRONIKA
ODDZIAŁU INTERNISTYCZNO - KARDIOLOGICZNEGO
SZPITALA im. T. MARCINIAKA

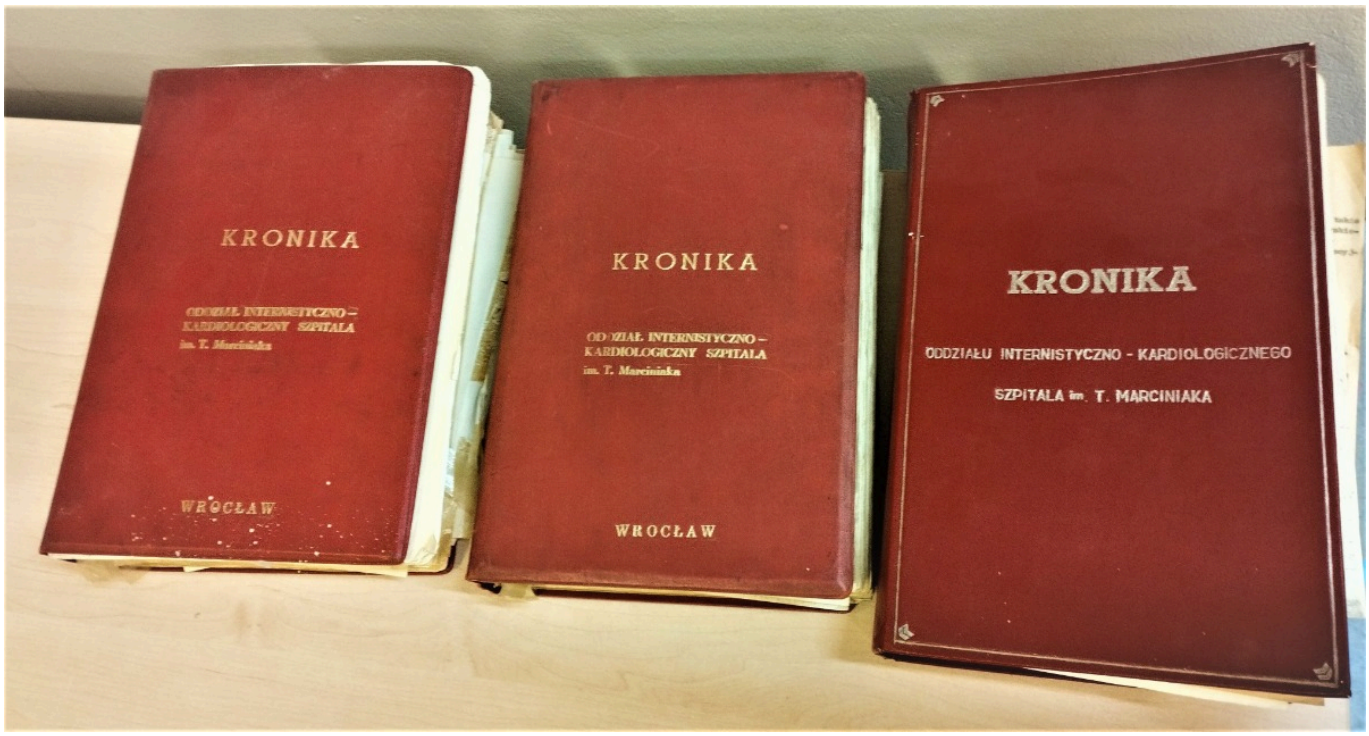
KRONIKA
ODDZIAŁ INTERNISTYCZNO – KARDIOLOGICZNY SZPITALA
im. T. Marciniaka
WROCŁAW
KRONIKA
ODDZIAŁ INTERNISTYCZNO – KARDIOLOGICZNY SZPITALA
im. T. Marciniaka
WROCŁAW
KRONIKA
ODDZIAŁU INTERNISTYCZNO - KARDIOLOGICZNEGO
SZPITALA im. T. MARCINIAKA

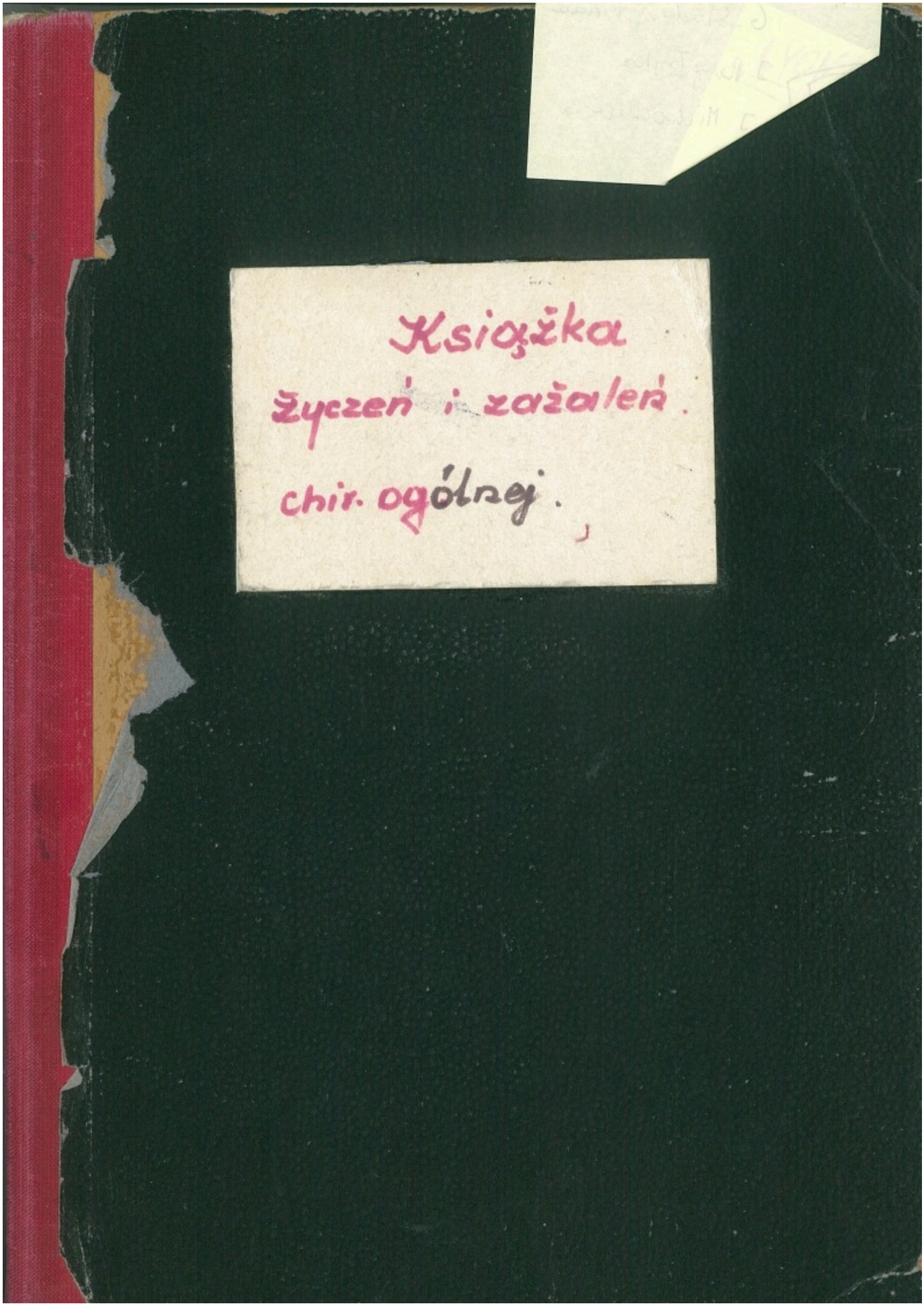
Książka
życzeń i zażaleń.
chir. ogólnej.

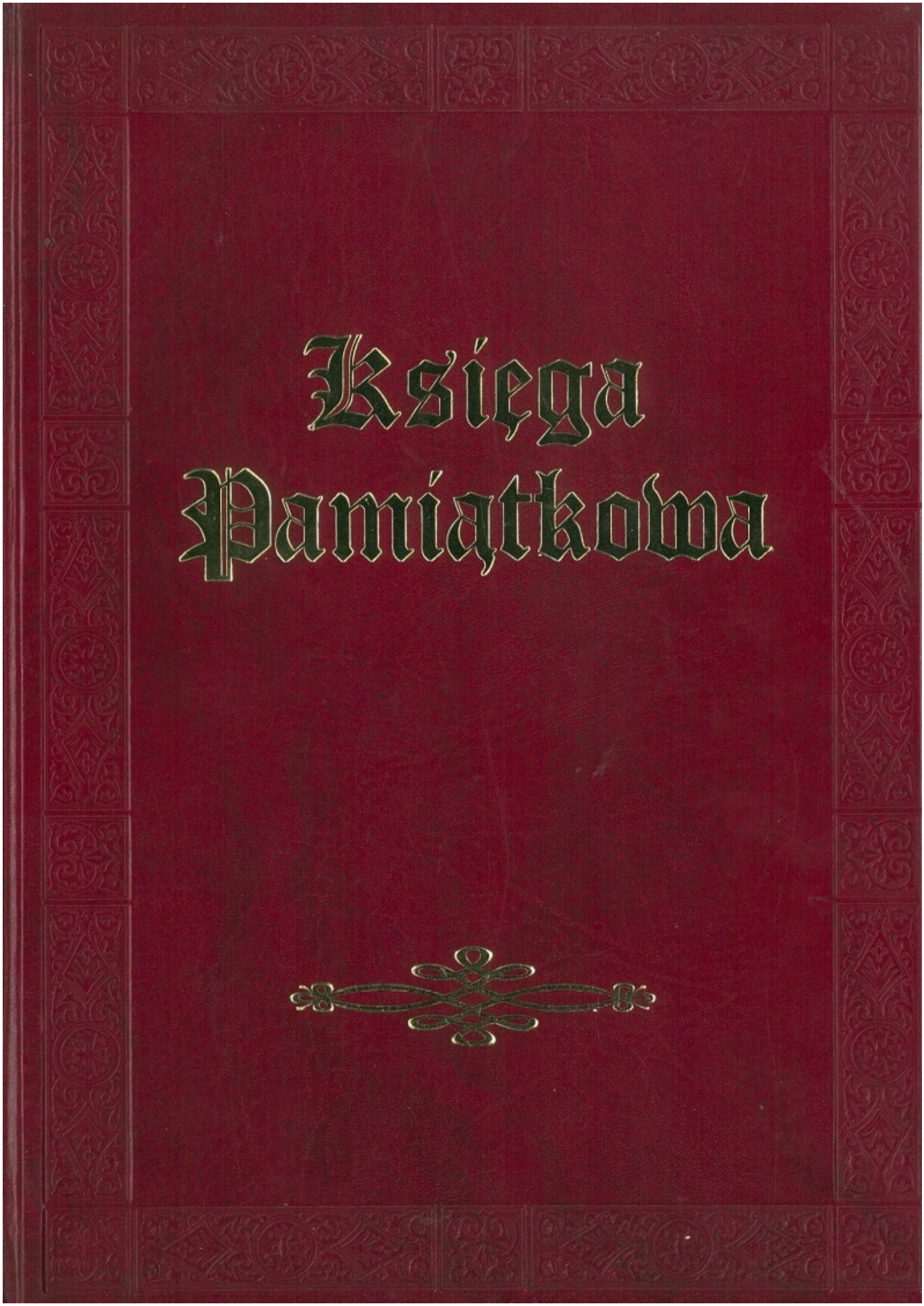
Księga
Pamiątkowa

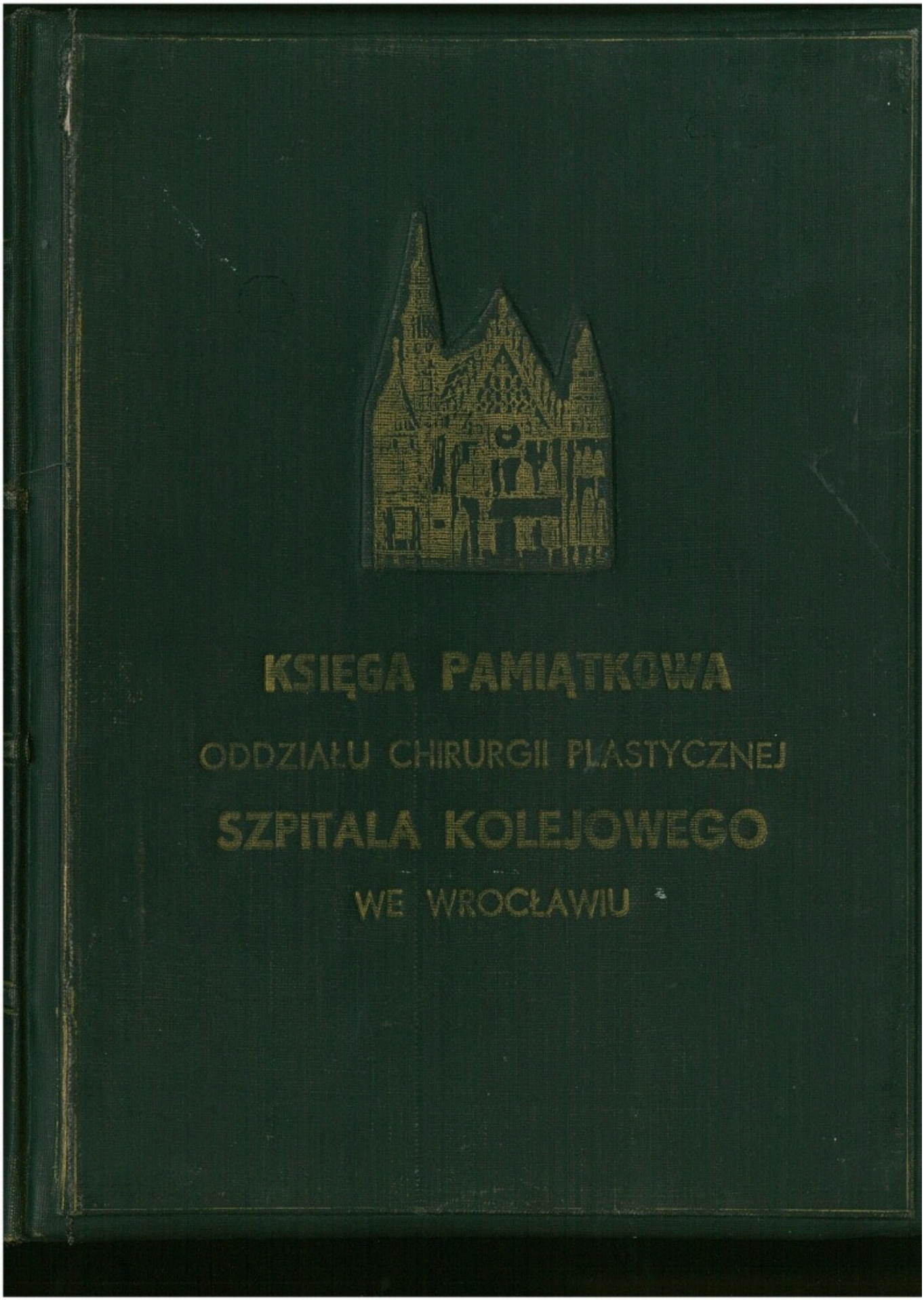
KSIĘGA PAMIĄTKOWA
ODDZIAŁU CHIRURGII PLASTYCZNEJ
SZPITALA KOLEJOWEGO
WE WROCŁAWIU

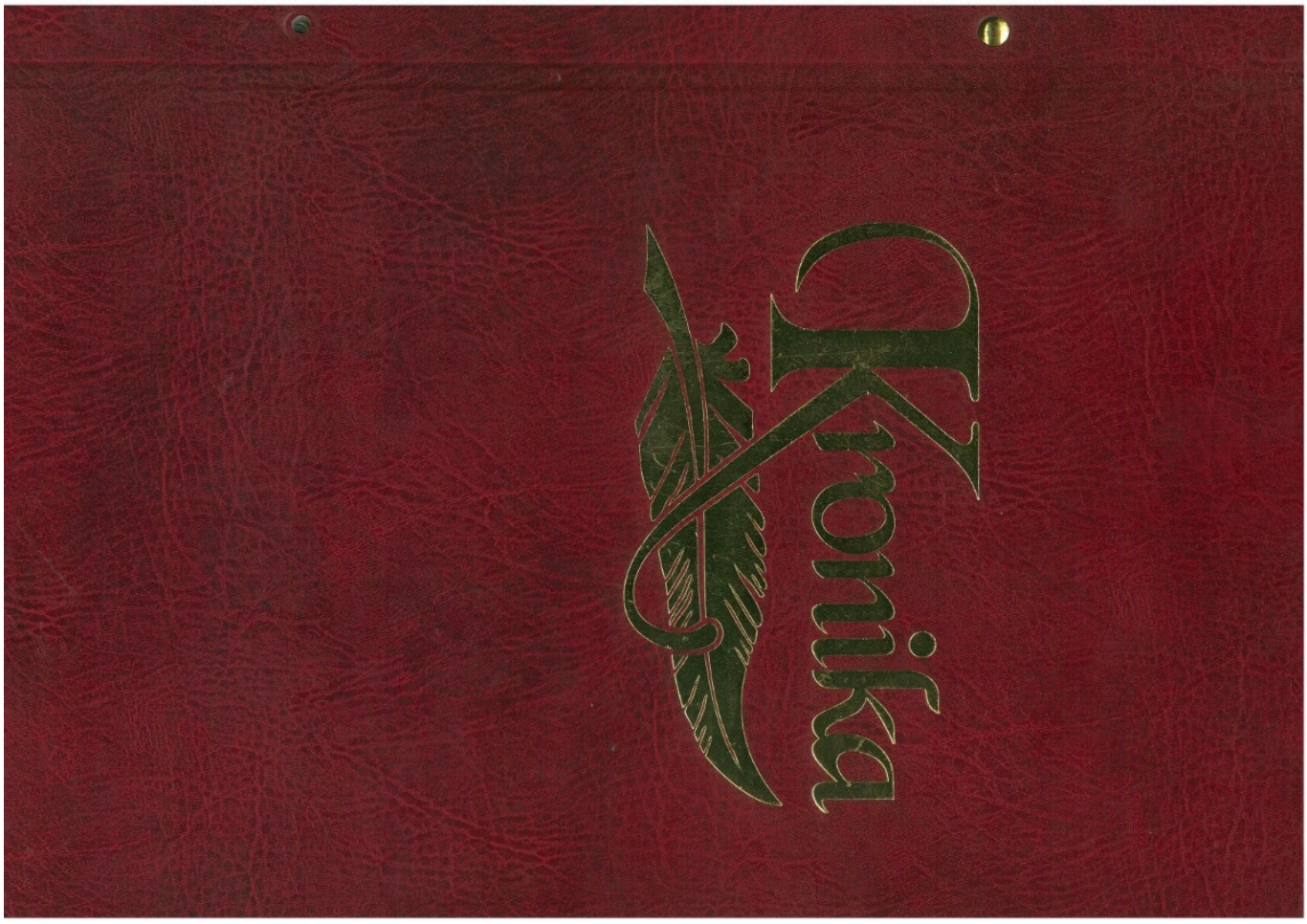
Kronika

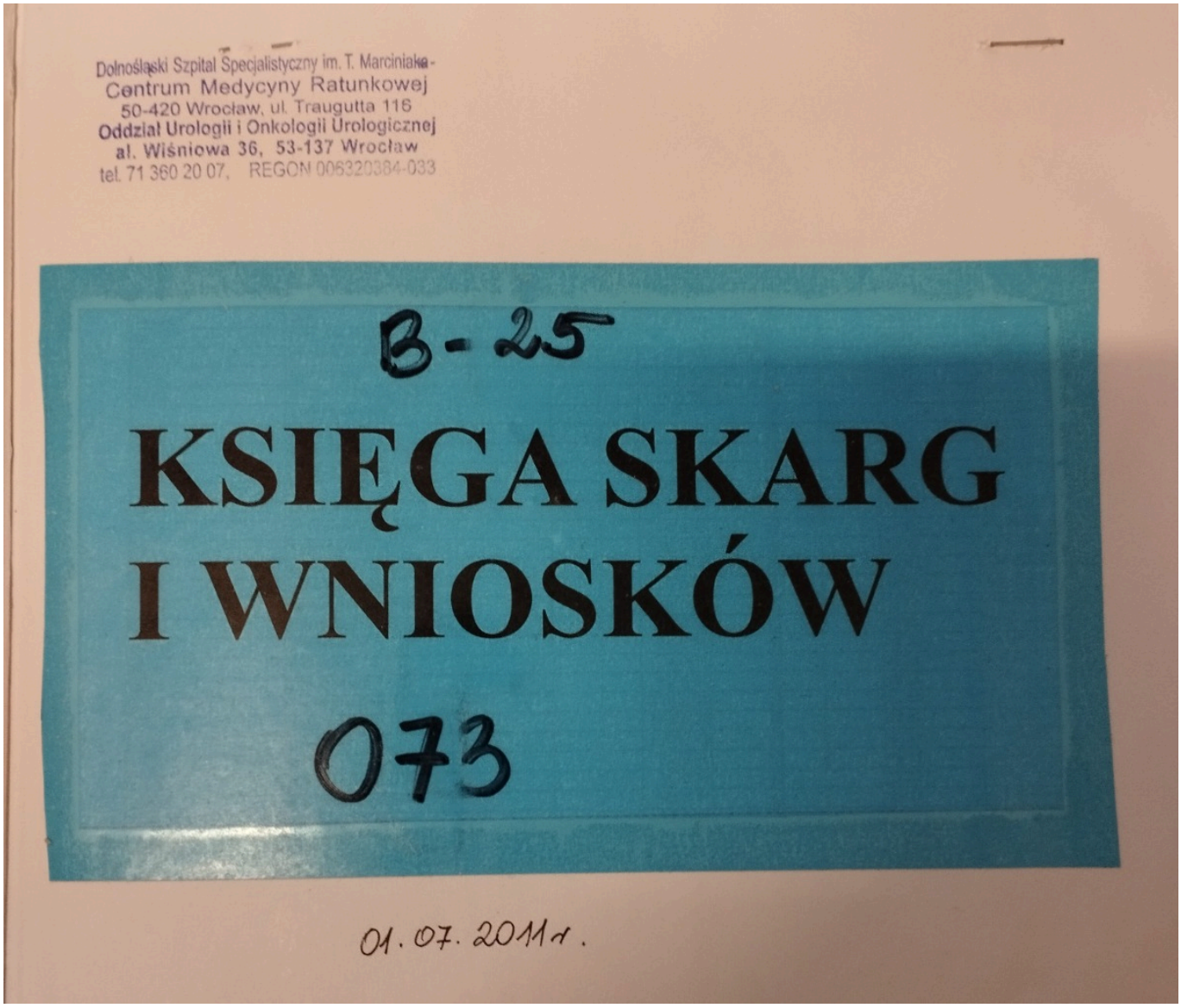
Dolnośląski Szpital Specjalistyczny im. T. Marciniaka -
Centrum Medycyny Ratunkowej
50-420 Wrocław, ul. Traugutta 116
Oddział Urologii i Onkologii Urologicznej
al. Wiśniowa 36, 53-137 Wrocław
tel. 71 360 20 07, REGON 006320384-033
B-25
KSIĘGA SKARG
I WNIOSKÓW
073
01.07.2011 r.

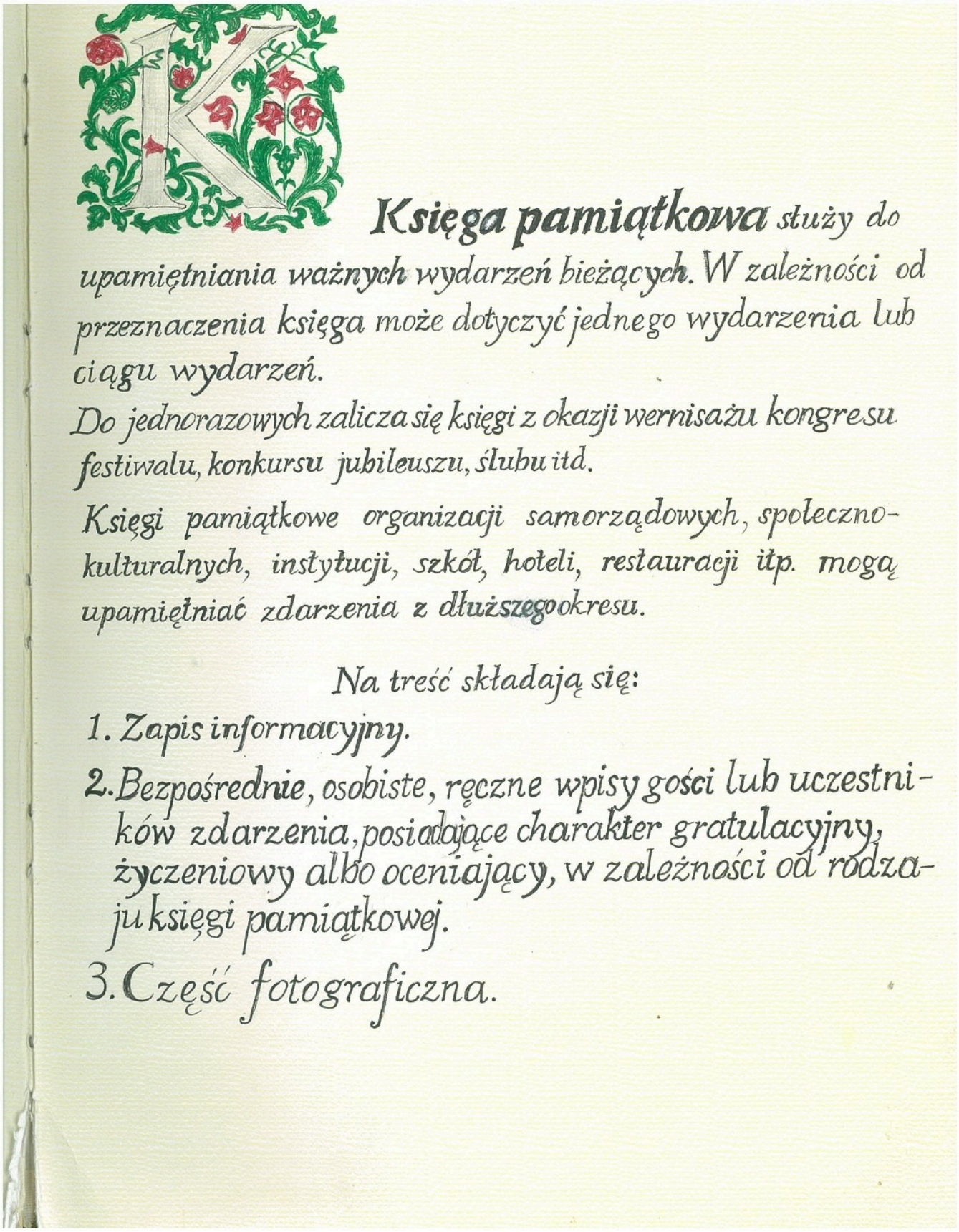

Księga pamiątkowa służy do upamiętniania ważnych wydarzeń bieżących. W zależności od przeznaczenia księga może dotyczyć jednego wydarzenia lub ciągu wydarzeń.

Do jednorazowych zalicza się księgi z okazji wernisażu kongresu festiwalu, konkursu jubileuszu, ślubu itd.

Księgi pamiątkowe organizacji samorządowych, społeczno-kulturalnych, instytucji, szkół, hoteli, restauracji itp. mogą upamiętniać zdarzenia z dłuższego okresu.

Na treść składają się:

1. Zapis informacyjny.
2. Bezpośrednie, osobiste, ręczne wpisy gości lub uczestników zdarzenia, posiadające charakter gratulacyjny, życzeniowy albo oceniający, w zależności od rodzaju księgi pamiątkowej.
3. Część fotograficzna.

5

Serdecznie dziękuję całemu personelowi
oddziału chirurgii ogólnej oraz,
Doc T. Ciskowi oraz doktorom
Łanińskiemu, Wapińskiemu, Durkowi
za troskliwą opiekę w czasie mojego
pobytu w szpitalu

Wrocław
1·III·71r

pan. Elżbieta Bemułowicz

Serdeczne podziękowanie składam
P. Doc. Ciskowi, Panom Doktorom,
Łanińskiemu, Wapińskiemu,
Durkowi. za przeprowadzony
zabieg operacyjny. Oraz całemu
personelowi chirurgii ogólnej
za troskliwą opiekę.

2 III 1971r.

pacjentka Helena Krzelkowska.

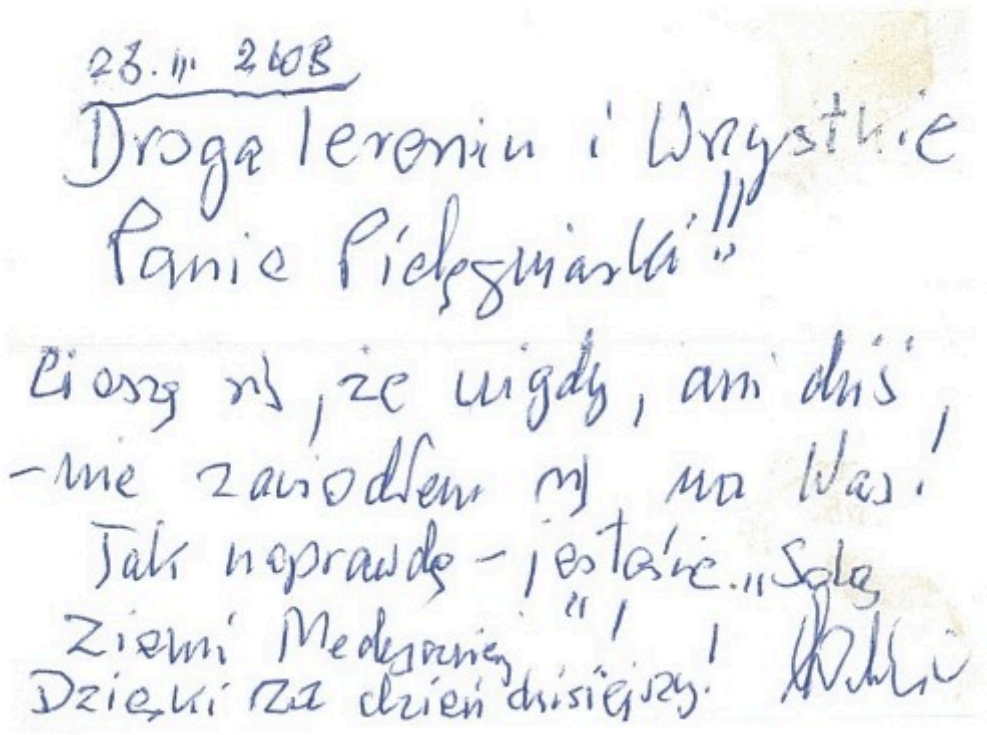

28.II 2018

Droga Leroniu i Wszystkie Panie Pielęgniarki!!!

Cieszy mnie, że wigdy, ani dziś - nie zawiodłem się na Was!

Jak naprawdę - jesteście "Solą Ziemi Medycznej"!

Dziękuję za dzień dzisiejszy!

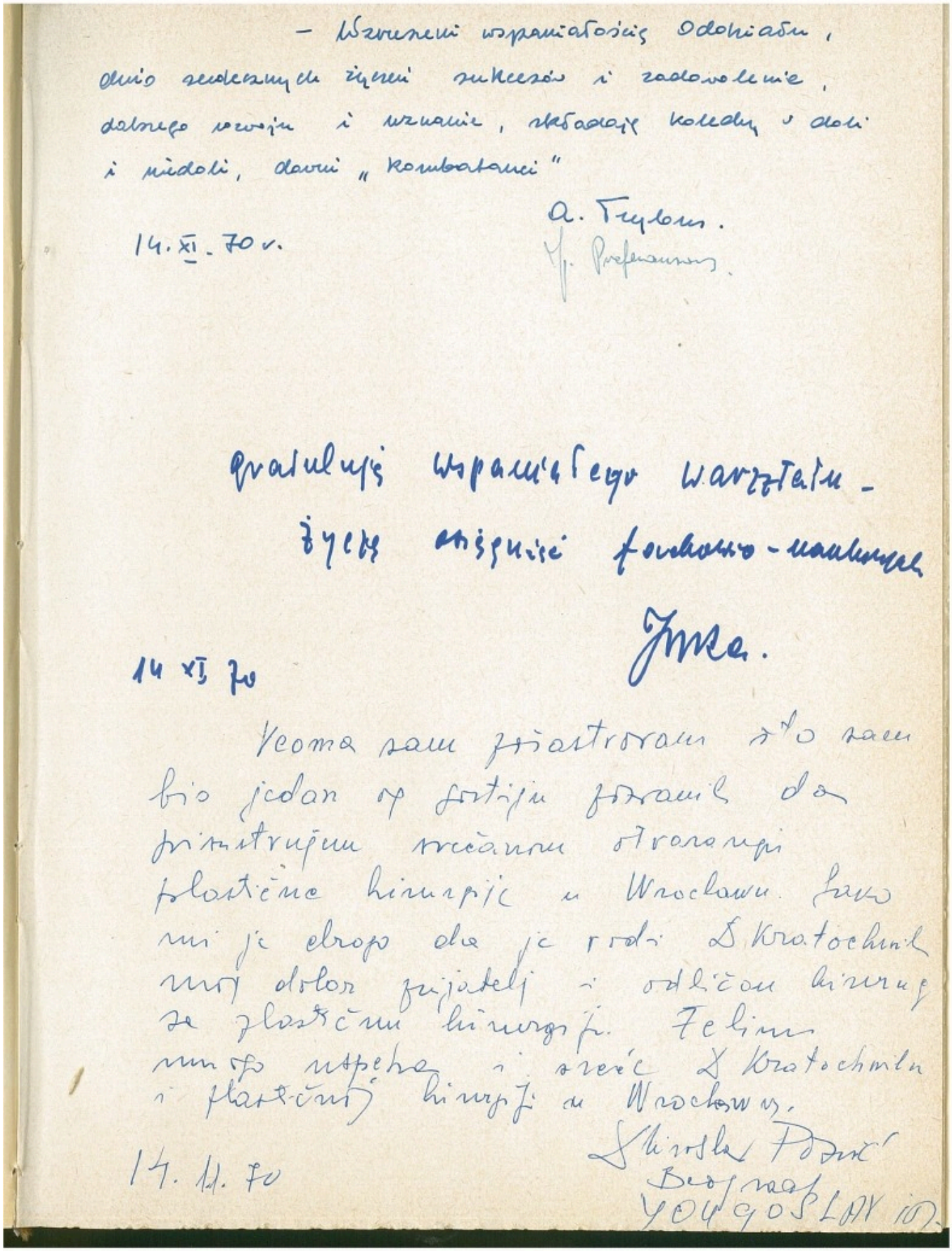

– W przeżyciu wspaniałości Odkrycia,
dużo szczęścia życzeń sukcesów i zadowolenia,
dalszego rozwoju i wzrostu, składają koledzy z dołu
i niedoli, dawni „Kombatanci"

14. XI. 70 r.

A. Trybus.
Wł. Prefasiewicz.

Gratuluję wspaniałego warsztatu -
życzę owocnej twórczo-naukowej

Jurka.

14 XI 70

Veoma sam poštovan što sam
bio jedan od prvih koji je
primitivnim sredstvima otvorio
plastičnu hirurgiju u Wrocławu. Sada
mi je ekspo da je rodi D Krotochvil
moj dobar prijatelj i odličan hirurg
za plastičnu hirurgiju. Želim
mnogo uspeha i sreće D Krotochvilu
i plastičnoj hirurgiji u Wrocławu.

Ljubiša Đorđević
Beograd
YUGOSLAVIA

14. 11. 70

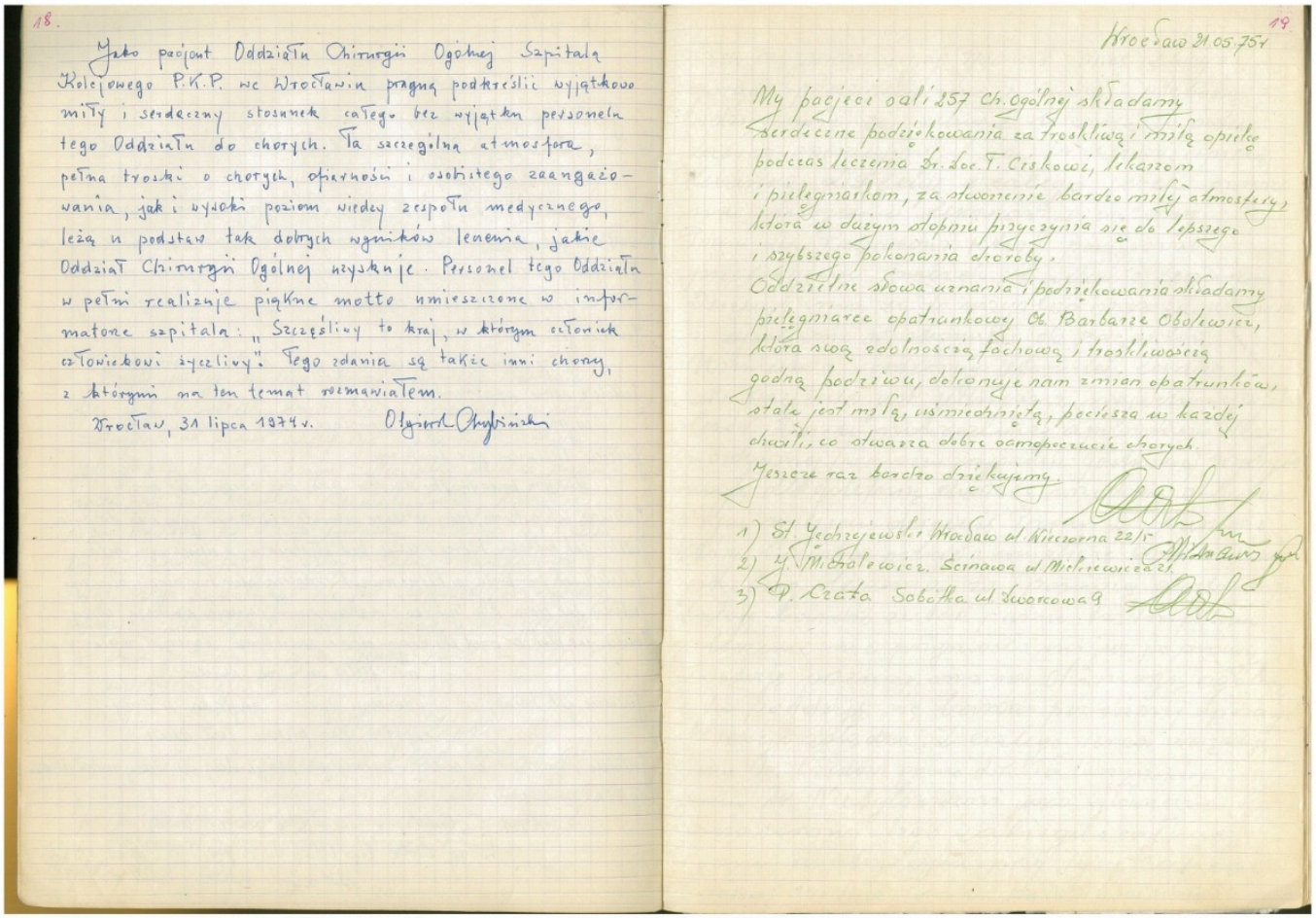

18.

Jako pacjent Oddziału Chirurgii Ogólnej Szpitala Kolejowego P.K.P. we Wrocławiu pragną podkreślić wyjątkowo miły i serdeczny stosunek całego bez wyjątku personelu tego Oddziału do chorych. Ta szczególna atmosfera, pełna troski o chorych, opiekuńczości i osobistego zaangażowania, jak i wysoki poziom wiedzy zespołu medycznego, leżą u podstaw tak dobrych wyników leczenia, jakie Oddział Chirurgii Ogólnej uzyskuje. Personel tego Oddziału w pełni realizuje piękne motto umieszczone w informatorze szpitala: „Szczęśliwy to kraj, w którym człowiek człowiekowi życzliwy". Tego zdania są także inni chorzy, z którymi na ten temat rozmawiałem.

Wrocław, 31 lipca 1974 r. Olgierd Chyliński

19

Wrocław 21.05.75 r.

My pacjenci sali 257 Ch. Ogólnej składamy serdeczne podziękowania za troskliwą i miłą opiekę podczas leczenia Dr. Doc. T. Czekowi, lekarzom i pielęgniarkom, za stworzenie bardzo miłej atmosfery, która w dużym stopniu przyczynia się do lepszego i szybszego pokonania choroby.

Oddzielne słowa uznania i podziękowania składamy pielęgniarce opatrunkowej Pani Barbarze Obolewicz, która swą zdolnością fachową i troskliwością godną podziwu, dokonuje nam zmian opatrunków, stale jest miła, uśmiechnięta, pocieszy w każdej chwili, co stwarza dobre samopoczucie chorych.

Jeszcze raz bardzo dziękujemy.

1) St. Jachrzewski Wrocław ul. Kliczorna 22/5
2) Z. Mich. Obolewicz. Ścinawa ul. Mickiewicza 21
3) P. Czata Sobótka ul. Świerkowa 9